

England:

Teorier om arbejderklassens kultur.

En anmeldelse af John Clarke, Chas Critcher og Richard Johnson (red.): *Working - Class Culture. Studies In History and Theory*, Hutchinson, London 1979.

Af Preben Kaarsholm.

Teksterne i antologien *Working-Class Culture* har deres baggrund i arbejdet på det såkaldte Centre for Contemporary Cultural Studies (CCCS) ved universitetet i Birmingham. CCCS blev oprettet i 1964 på initiativ af litteraturprofessoren Richard Hoggart, og baggrunden for oprettelsen var ønsket om at etablere et hjemsted for tværfaglige kultursociologiske studier. Den umiddelbare inspiration var dels nogle af tankerne i Raymond Williams' bog om *Culture and Society 1780-1950* fra 1958, dels udviklingen inden for sociologien i retning af antropologisk orienterede lokalsamfundsanalyser, som den f.eks. blev repræsenteret af Dennis, Henriques og Slaughter's *Coal is our Life* fra 1956, og endelig studier i arbejderklasse-kulturen af den type, Hoggart selv havde foretaget i bogen *The Uses of Literacy* fra 1957.

Centret, der fik en ret lille stab på 2-3 faste medarbejdere, og som henvendte sig til anden-dels-studerende inden for humaniora og samfundsvidenskab, blev en succes som studiemiljø og udviklede sig op gennem 70'erne til et centrum for kritisk virksomhed og eksperimenter med nye studieformer og forskningsmetoder. På trods af udstrakt demokrati og medbestemmelse i styreformen har de tre ledere, centret har haft, sat meget markante præg på stedets atmosfære og faglige profil - Hoggart frem til 1968, sociologen Stuart Hall fra 1968 til 1979 og for øjeblikket historikeren Richard Johnson. Udviklingen i den faglige profil er gået fra optagethed af litteratur-sociologiske emner over intensive studier i moderne populær- og subkultur til den form for teoretisk diskussion og historisk orientering, der præger billedet idag.

Centrale tendenser har været udviklingen i den kultursociologiske forståelse fra et mere traditionelt basis-overbygnings-skema til en kompleks opfattelse af kultur som en art kræfternes parallellogram, hvor en mangfoldighed af »stemmer« blander sig med hinanden, og hvor det indbyrdes forhold mellem »stemmerne« er bestemt af placeringen i den samfundsmæssige helhed, hvor de hører hjemme. Dette har medført en udvikling fra beskæftigelse med »elite«-kulturen til en mere bredspektret betragtningsmåde, der opfatter de forskellige kulturformer som ligeværdige.

Endvidere har udviklingen været præget af en forskydning i interessen fra

fortid til nutid, en fokusering på det nutidige, der allerede fremgår af centrets navn, og som var ment som en provokation mod den traditionelle verdensfjerne kulturbeskæftigelse på universiteterne. På det sidste punkt er der dog på det sidste indtrådt en vis forandring i og med den voksende interesse for historiske studier. Endelig har det været karakteristisk, at arbejdet på centret har været søgt tilrettelagt i fællesskab og demokratisk, sådan at et ugentligt plenum af lærere, studenter og sekretær har truffet alle beslutninger, og alt studiearbejde er foregået i selvstyrende projektgrupper, som både har rummet lærere og studenter. Disse grupper har gennem årene haft en tendens til at fordele sig på en række bestemte områder, som omfatter kvindestudier, studier i ungdomskultur, racisme-studier, uddannelses- og medieforskning, tekstsociologi og diskursanalyse.

Centrets udvikling er dokumenteret i den serie *Working Papers in Cultural Studies*, man har udsendt gennem årene, i en lang række *Stencilled Occasional Papers* og på det seneste i form af antologier af artikler fra centret. Rækken af antologier, som udgives af forlaget Hutchinson, omfatter et bind om ungdomskultur, *Resistance through Rituals* (1976) et mere teoretisk bind med titlen *On Ideology* (1978), et bind med kvindestudier, *Women Take Issue* (1978), et blandet bind om *Culture, Media, Language* (1980) og endelig det bind, der her foreligger til anmeldelse - *Working-Class Culture* fra 1979. Især de to sidstnævnte bind giver indblik i CCCSs udvikling og den situation, man befinder sig i idag, og viser meget godt både styrken i miljøet og nogle af dets svagheder.

Working-Class Culture omfatter i alt ti artikler og er inddelt i tre hovedafsnit, der kaldes henholdsvis »Traditions and Approaches«, »Studies« og »Theories«. Den første og den tredje del rummer fortrinsvis teoretiske bidrag, mens anden del udgøres af en række historiske studier med meget forskellige emner.

Den teoretiske første del indledes af Chas Critcher's artikel om »Sociology, Cultural Studies and the Post-War Working Class«, der prøver at placere centrets arbejde og i særdeleshed det, der har med arbejderklasse-kultur at gøre, i forhold til den sociologiske tradition. De bøger, Critcher tager op som eksempel på traditionen er dels Young og Wilmott's *Family and Kinship in East London* (1957), Dennis, Henriques og Slaughter's *Coal is our Life* (1956), Hoggart's *The Uses of Literacy* (1957), Coates og Silburn's *Poverty: The Forgotten Englishmen* (1970) og Goldthorpe og Lockwood's *The Affluent Worker in the Class Structure* (1968), dels New Left Reviewantologien *Towards Socialism* (1965).

De første fem værker kritiserer han som udtryk for en traditionel empiricisme og »socialdemokratisme«: De omhandler alle på én eller anden måde arbejderklassens borgerliggørelse i efterkrigstiden og fremstiller denne som udtryk for klassens gradvise opløsning og integration i samfundet og dermed for klassesamfundets forsvinden. Fordi fremstillingerne er teoriløse, er de ude af stand til at forstå arbejderklassens specifikke situation og »velfærden« i 50erne

og 60erne som bundet til en bestemt fase i kapitalens akkumulationscyklus og hævder i stedet, at der er indtrådt en grundlæggende forandring af samfundformen.

Artiklerne i *Towards Socialism* viser imidlertid noget andet. her tilbagevises tesen om klassesamfundets forsvinden som en myte, og der insisteres på inddragelsen af et »globalt historisk perspektiv« i undersøgelsen for at undgå empiricistiske forvridninger. *Towards Socialism* repræsenterer derfor efter Critcher's mening ikke blot indholdsmæssigt, men også teoretisk et »brud«, som han kalder det, et afgørende spring fremad i Englands idéhistoriske udvikling.

Towards Socialism indeholdt bl.a. en berømt artikel af Perry Anderson med titlen »Origins og the Present Crisis«, der var et meget skarpt og stærkt generaliseret angreb på empiricismen, konservatismen og teorifjendskheden i den engelske intellektuelle tradition, og som fremkaldte historikeren E.P. Thompson's modangreb i artiklen »The Peculiarities of the English« i *Socialist Register* nr. 2, 1965. Dermed var fronterne trukket op i den strid mellem »gamle« og »unge« i den venstreorienterede del af det engelske universitetsmiljø, der stadig pågår, og som senest er kulmineret i debatten omkring E.P. Thompson's essay-samling *The Poverty of Theory* (1978)¹.

Begge Richard Johnson's artikler i *Working-Class Culture* er indlæg i denne strid. I den første af den, »Culture and the Historians« i bogens første del, fører han linjen fra Critcher's artikel videre. Hvor Critcher gjorde op med CCCS's stifter Richard Hoggart, går Johnson til angreb på to andre centrale skikkelser i 50erne og 60ernes kritiske miljø, Raymond Williams og E.P.-Thompson. Ligesom Critcher mener han, at der er en væsensforskel mellem den teoriløse empiricisme hos »kulturalisterne« i den gamle tradition, i dette tilfælde Williams og Thompson, og så den form for kulturanalyse, han selv orienterer sig imod, og som i ikke ringe grad er inspireret af den franske filosof Althusser's ideer om den teoretiske praksis' relative selvstændighed. På samme måde som Critcher er Johnson fascineret af den althusserianske idé om erkendelsesmæssige »brud«. Hoggart, Williams og Thompson's skrifter repræsenterer et »brud« i forhold til f.eks. kulturkritikken hos litterater som F.R. Leavis (s.67), men der ligger et endnu mere radikalt »brud« mellem »kulturalisternes« undersøgelser og eksempelvis de erkendelser, der udvikles i Parry Anderson og Tom Nairn's analyser af nyere engelsk historie i *New Left Review* fra slutningen af 60erne og fremefter.

Forskellen er dels, at den nye historieforståelse er mere teoretisk og begrebslig, dels at den ikke udgrænser det økonomiske fra det kulturelle, sådan som Johnson hævder, det sker hos Williams og Thompson. Det originale i Johnson's artikel er hans påstand om, at en sådan integreret og teoretisk formidlet forståelse af sammenhængene inden for den samfundsmæssige totalitet allerede er tilstedede hos ældre engelske marxister som Dona Torr og i særdeleshed Maurice Dobb, hvis *Studies in the Development of Capitalism* fra 1946 han tillægger afgørende betydning. Den integrerede erkendelse man fra slutningen af 60erne når frem til i England med assistance fra »importerede« teoreti-

kere som Gramsci og Althusser er altså i en vis forstand et »brud tilbage« til en tilgang, der findes hos Dobb og Torr, men som går tabt hos »kulturalisterne« Hoggart, Williams og Thompson.

Tankegangen uddybes i Johnson's anden teoretiske artikel i bogen, som findes i dens tredje del og har titlen »Three Problematics: Elements of a Theory of Working-Class Culture«. Johnson forsøger her at udvikle en selvstændig kulturteoretisk position i forhold til tre skoler eller traditioner, som han kalder henholdsvis »ortodoks marxisme«, »kulturalisme« og »strukturalisme«. Han opfatter kultur som hverken »overbygning«, »en hel livsstil« eller »ideologi«. Kultur er det stof, ideologierne udøver deres virkning på (s.234), og videre hedder det:

»Ved kultur forstås en bestemt klasses, gruppes eller samfundsmæssig kategoris fælles forståelsesramme eller livsstil, det kompleks af ideologier, der faktisk *tages i brug* som moralske værdier eller livsprincipper.« (ibid.)

Der er mange udmærkede overvejelser i artiklen om »Three Problematics«, men som det vil ses af det sidste citat, er det noget uklart, hvad der egentlig er Johnson's pointe ². Det fremgår af artiklen »Culture and the Historians«, at han vil gøre op med både »kulturalismen« (Hoggart, Williams, Thompson) og »strukturalismen« (Althusser): »Hverken kulturalisme eller strukturalisme kan bruges!« (s.69, Johnson's kursivering og udråbstegn). Ser man imidlertid på formuleringerne i »Three Problematics« og på citatet ovenfor, virker det, som om Johnson's alternativ er en *blending* af »kulturalisme« og »strukturalisme«. Kultur bliver hos ham på én gang livsstil og ideologi, og det virker uklart og selvmodsigende. Hvis »kulturalisme« og »strukturalisme« er uforsonlige modpoler, som Johnson hævder, hvordan kan de så bringes til at supplere hinanden? Johnson's teoretiske udredninger virker mere forvirrende en afklarende og dokumenterer ikke påstanden om en selvstændig teoretisk praksis' uomgængelige nødvendighed.

En sådan dokumentation leveres heller ikke af de seks artikler, der er indholdet i bogens anden del, »Studies«. Faktisk er det karakteristisk for antologien, at der så godt som ingen forbindelse er mellem dens teoretiske og dens »praktiske« afsnit.

I den første af artiklerne, »Really Useful Knowledge: Radical Education and Working-Class Culture, 1790-1848«, skriver Richard Johnson om underklassens forsøg på at uddanne sig selv i første halvdel af det 19. århundrede og forbindelsen mellem disse forsøg og det radikale politiske miljø. Han er specielt interesseret i at trække linjerne op mellem udviklingen i uddannelsesstrategierne og det, man kalder »the mid-nineteenth century shift«, det markante fald i underklassens politiske radikalitet, der indtræder efter chartismens nederlag o. 1850 og varer ved til frem i 80erne. Artiklen er en interessant, men helt traditionel historisk studie, som ud over et par gange at henvise til Gramsci's brug af begrebet »hegemoni« ikke rummer teoretiske pointer eller indsigter, der kan føres tilbage til teoretisk arbejde³.

I den næste artikel, Michael Blanch's »Imperialism, Nationalism and Organized Youth«, er der tale om en vis teoretisk inspiration, men hverken fra Hoggart eller Althusser eller andre af de forfattere, der er tale om i de teoretiske artikler. Inspirationen kommer derimod fra Phil Cohen's artikel »Sub-Cultural Conflict and Working-Class Community« fra 1972, som på baggrund af studier i London's East End fremstillede ungdoms- og arbejderklasse-kultur som *modstandsformer* mod et samfundsmæssigt tryk⁴. Artiklen er et omarbejdet uddrag af Blanch's imponerende Ph.D. afhandling »Nation, Empire and the Birmingham Working Class 1899-1914« fra 1975. Denne afhandling lå i forlængelse af Richard Price's arbejde om den imperialistiske ideologis indflydelse på arbejderklassen i Boerkrigstiden⁵, der forsøgte at punktere den almindelige forestilling om arbejderklassens spontane imperie- og krigsbegejstring. I sin Ph.D. afhandling viser Blanch ud fra omfattende studier i et meget varieret materiale, hvordan der i Birmingham faktisk *var* opslutning om imperialismen i store dele af arbejderklassen og ikke mindst hos de ufaglærte og ringest stillede. Afhandlingen forklarer denne opslutning dels ud fra en særlig *modtagelighed*, der skyldes levevilkår og et svækket radikalt miljø, dels ud fra et meget omfattende og bredt *pres* af imperialistisk ideologi og propaganda, som han påviser tilstedeværelsen af i uddannelsessystemet, i pressen og populærlitteraturen og i den birminghamske arbejderklasses forskellige underholdningsmuligheder og fritidsaktiviteter⁶.

I den foreliggende artikel drejer det sig om formidlingen af imperialistisk og militaristisk tankegang gennem de forskellige ungdomsorganisationer, Boys' Brigade, Church Lads' Brigade, spejderbevægelsen osv., et område, der ud over af Blanch især er blevet udforsket af John Springhall⁷. Artiklen er bortset fra inspirationen fra Cohen helt traditionelt historiker-arbejde og opsummerer udmærket teserne i den større afhandling.

Også Pam Taylor's artikel om »Daughters and Mothers - Maids and Mistresses: Domestic Service between the Wars« er baseret på en universitetsafhandling. Artiklen beskæftiger sig ud fra skrevne erindringer og interviews med husarbejdets indflydelse på de involveredes verdensanskuelse og konkluderer, at institutionen fremmede en konservativ tankegang både »upstairs« og »downstairs«. Pam Taylor's arbejde er et eksempel på den voksende interesse på CCCS for studier i »oral history« og »popular memory« og viser, hvordan der på trods af mulige teoretiske uoverensstemmelser er tætte forbindelser mellem dele af centrets arbejde og de aktiviteter, der foregår i History Workshop-regi. Artiklen er velskrevet, let causerende, citerer meget fra de benyttede erindringer og er helt blottet for teoretiske refleksioner.

Det samme gælder den næste artikel i bogen, Paul Wild's »Recreation in Rochdale, 1900-40«, der ligesom Pam Taylor's artikel er et omarbejdet M.A.-speciale. Pointerne i artiklen er temmelig banale og forudsigelige (biografernes tilskuertal stiger i perioden, mens kirkegangen går tilbage), men Wild har fundet et meget interessant lokalhistorisk materiale frem, bl.a. om udviklingen i befolkningens ferievæner. Det bedste i artiklen er en gennemgang af bio-

grafkulturens udvikling fra Boerkrigs-tiden, hvor man er fascineret af enhver form for billede, der bevæger sig, til den stærkt institutionaliserede og amerikanske biograferverden umiddelbart før 2. verdenskrig.

Andre aspekter af fritiden udforskes i Chas Critcher's artikel »Football since the War« Critcher er interesseret i den professionelle fodbolds udvikling som indikator for mere generelle forandringer i arbejderklasse-kulturen. Udviklingen går efter forfatterens mening i retning af voksende fremmedgørelse. Den professionelle fodboldspiller, der traditionelt var et bestemt arbejderklasse-miljø helt, bevæger sig mere og mere væk fra sin klassebaggrund, bliver borgerliggjort og sluttelig »superstar«, i takt med at tilskuernes involvering bliver mere og mere abstrakt og efterhånden mest består i fjernsynskiggeri eller bølleoptyger. Dette modsvarer nedbrydningen af det traditionelle arbejderklasse-lokalfællesskab i efterkrigstiden og viser noget om arbejderklasse-kulturens sårbarhed.

Artiklens kulturpessimisme virker ikke helt overbevisende. Dens holdning til sport i fjernsynet er rent ud bornert, og det er tvivlsomt, om tilskuertallene fortsat bevæger sig i den retning, Critcher forudsiger. Artiklen opererer i et vist omfang med teoretisk formidlede kategorier, men det er interessant at mærke sig, at disse kategorier hentes fra et klassisk »kulturalistisk« skrift, nemlig Raymond Williams' *The Long Revolution* fra 1961. Det drejer sig om Williams' skelnen mellem tre forskellige former for kulturelle relationer personificeret ved henholdsvis »medlemmet«, »kunden« og »konsumenten« (s. 170). Der er altså i fodbold-artiklen kun ringe spor af det dramatiske teoretiske opgør, Critcher gennemførte i sin indledningsartikel.

Den sidste af enkeltstudierne i bogen er Paul Willis' »Shop Floor Culture, Masculinity and the Wage Form«. Det er den korteste af artiklerne, men langt den mest spændende og den, der i størst grad lever op til de forventninger, der vækkes i indledningsartiklerne om virkelig originale resultater. Artiklen rummer Willis' overvejelser over begrebet arbejderklasse-kultur, som de har udmøntet sig på baggrund af en række større undersøgelser, han har foretaget, og som er beskrevet i bøgerne *Learning to Labour* (1977) og *Profane Culture* (1978).

Over for de øvrige artiklers skildring af hjemme- og fritidsliv hævder Willis, at det centrale moment i arbejderklasse-kulturen er produktionssfæren, og på baggrund heraf prøver han at identificere denne kulturs vigtigste elementer. Han forklarer således dens *sexisme* ud fra dels den hårde fysiske præstation, dels ugelønnens betydning for opbygningen af arbejder-mandens identitet og selvforståelse. Samtidig peger han på, hvordan den samme oplevelsesbaggrund fremmer en forkærlighed for det konkrete og afsky for abstrakte spekulationer, et forhold, der nok i først omgang kan indebære en sanselighedsgevinst, men som også rummer en fare for *kortsigtethed* og *fantasiløshed* i formuleringen af kampmål. Fikseringen til arbejdet og dets pris i form af ugelønnen gør det alt for let at spise rebelske arbejdere af med en tungere lønningspose og ellers ingen forandring:

»Den maskuline konfrontationsstil kræver en passende og retfærdig løsning i form af synlige og umiddelbar indrømmelser. Men hvis dette er prisen, betyder det også, at den lader sig købe på den mest »konkrete« af alle måder: Med kolde kontanter... Måske er det denne ulyksalige sammenflettede spændetrøje af maskulinitet og lønform, der holder arbejdsplads-kulturens øvrige muligheder nede og bestemmer formen for dens indvirken på andre samfundsmæssige livsområder.« (s.198)

Muligheden for samfundsmæssig forvandling kædes således umiddelbart sammen med en oplødning af de eksisterende kønsroller.⁸

Working-Class Culture afsluttes af John Clarke's artikel »Capital and Culture: The Post-War Working Class Revisited«, som forsøger at samle trådene op og finde en fælles tendens i de forskellige bidrag i bogen. Det er ikke nogen let opgave, da det ikke lader sig skjule, at bidragene er meget blandede. Clarke når dog frem til at formulere en art konklusion i form af en definition af arbejderklasse-kultur, som man kan arbejde videre med. Det er vigtigt, siger han, ikke

»at reducere »arbejderklasse-kulturen« til en simpel og homogen énhed. Vi har prøvet at vise, at arbejderklasse-kulturen ikke eksisterer (og aldrig har eksisteret) som en simpel énhed. Vi har peget på, at arbejderklasse-kulturen produceres som en kompleks, uensartet og modsigelsesfuld helhed, der rummer et mangefoldigt repertoire af strategier, modstande, underordninger og løsninger, og at disse kulturelle former permanent genskabes og forvandles.« (s. 253)

Det overordnede indtryk, man efterlades med efter læsningen af *Working-Class Culture* er ét af energi og idérigdom, men også af en overdreven ambitiøsitet og tiltro til resultaterne af rent teoretisk arbejde, der giver nogle af formuleringerne et prætentivt præg. De bedste artikler i *Working-Class Culture* glimrer ved deres originalitet i stofvalg og kildeanvendelse og ikke ved suveræn anvendelse af en teoretisk bestemt tilgang. Hvor det teoretiske spiller en rolle for analysen (som i Paul Willis' artikel), er det en teori, der ikke er udviklet for sig, men i tæt forbindelse med udforskningen af det konkrete materiale.

Noter

1. Til belysning af denne debats baggrund og perspektiver kan jeg henvise til min artikel »Engelske excentrikere. E.P. Thompson, *The Poverty of Theory* og den engelske althusserianisme«, IN: *Kultur og klasse*, nr. 43, 1981.
2. Citatets modsigelsesfyldthed påpeges af den mere ortodokse althusserianer Francis Mulhern i artiklen »Notes on Culture and Cultural Struggle«, IN: *Screen Education*, nr. 34, 1980, s. 32.
3. Artiklen bygger videre på Johnson's tidligere arbejde som uddannelseshistoriker, cf. hans artikel »Educational Policy and Social Control in Early Victorian England«, IN: *Past and Present*, nr. 49, 1970.
4. Cohen's artikel stod i *Working Papers in Cultural Studies*, nr. 2, 1972. Et uddrag af den er optrykt i Hall, Hobson, Lowe og Willis (red.): *Culture, Media, Language. Working Papers in Cultural Studies 1972-79*, Hutchinson, London 1980, ss. 78-87.
5. Richard Price: *An Imperial War and the British Working Class. Working-Class Attitudes and Reactions to the Boer War 1899-1902*, Routledge and Kegan Paul, London 1972.

6. M.D. Blanch: »Nation, Empire and the Birmingham Working Class 1899-1914«, Ph. D. thesis, University of Birmingham, okt. 1975. Et andet uddrag af afhandlingen findes i P. Warwick (red.): *The South African War. The Anglo-Boer War 1899-1902*, Longman, London 1980
7. J.O. Springhall: »Youth and Empire: A Study of the Propagation of Imperialism to the Young in Edwardian Britain«, Ph. D. thesis, University of Sussex, sommeren 1968, omarbejdet og udgivet som *Youth, Empire and Society*, Croom Helm, London 1977.
8. Willis' skrifter kan minde om den inspirerende form for industrisociologi, man finder hos forfattere som Huw Beynon, cf. dennes *Working for Ford*, 1975. Anderledes forklaringer på lignende problemstillinger gives af Lucas-shop steward'en Mike Cooley i bogen *Architect or Bee?*, 1980.